

УДК 378:[005.336.5:373.2.011.3-51]

ДОСЛІДНИЦЬКІ УМІННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДОШКІЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Волинець Ю.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті висвітлюються питання формування дослідницьких умінь у процесі фахової підготовки. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Уточнено зміст базових понять дослідження. Визначені умови ефективності формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів ДНЗ. Розглянуто зміст програми спецкурсу «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів» для студентів III-IV курсів напряму підготовки «Дошкільна освіта».

Ключові слова: уміння, дослідницькі уміння, формування дослідницьких умінь, педагог-дослідник, дошкільна освіта, професійна компетентність дошкільного педагога.

Постановка проблеми. Сучасна вищої школи України висуває нові вимоги до системи професійної підготовки майбутнього дошкільного педагога, який має широкий світогляд та інтегровані ґрунтовні знання, вміння, навички у сфері дошкільної освіти. Окреслена проблема зумовлена багатьма соціально-економічними чинниками, а її розв'язання значною мірою залежить від формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної діяльності. Випусник вищого педагогічного навчального закладу має використовувати увесь свій творчий потенціал для роботи з дітьми, діяльність якого базується на позиціях гуманності та сучасних принципах педагогічної роботи з дітьми.

Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців закладено у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття); Національній доктрині розвитку освіти; Концепції Європейської кредитно-трансферної системи; Проекті Національної стратегії розвитку педагогічної освіти України на 2012-2021 роки; Базовому компоненті дошкільної освіти та інших законодавчо-нормативних документах.

Незважаючи на широкий науковий інтерес, проблема формування дослідницьких умінь у процесі фахової підготовки як запит соціуму і ознака сучасності професійної підготовки педагога ще не отримала належної уваги дослідників. Потреба підготовки дошкільного педагога, здатного здійснювати професійну діяльність на дослідницькому рівні, зумовила наш інтерес у дослідженні окресленої проблеми.

Таким чином, особлива роль у цьому процесі належить вищій школі, оскільки саме вона відповідно до сучасних вимог суспільства покликана «підготувати для всіх ланок освіти педагогічні кадри, здатні забезпечити всебічний розвиток особистості, формування її розумових, фізичних і дослідницьких здібностей, високих моральних якостей, збагачення на цій основі інтелектуальних, творчих та культурних надбань суспільства» [1, 9]. Перед вищими навчальними закладами постає проблема не лише підвищення рівня опанування студентами теоретичних знань з фахових дисциплін, але й формування вмінь застосовувати їх для розв'язання професійних проблем дослідницьким шляхом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз психолого-педагогічних джерел та дисертаційних досліджень свідчить про посилену увагу науковців до вивчення проблеми формування дослідницьких умінь, творчого зростання молодих фахівців в умовах інноваційної діяльності. Проблеми теорії і практики особистісно орієнтованої освіти й нових інформаційно-комунікаційних технологій досліджено І. Бехом, І. Дичківською, М. Кларінім, С. Кривець, О. Пехотою, С. Сисоевою. Науковцями Є. Барбіною, Г. Беленькою, І. Зязюном, Ю. Калугінім, С. Мартиненко, О. Савченко, Л. Хоружою визначено структуру професійної діяльності та окремі складові професійної компетентності майбутнього педагога.

У працях О. Бугрій, І. Зязюна, В. Кан-Калика, З. Левчука, А. Макаренка, Н. Меньшикової, Я. Понамарьова, С. Сисоевої йдеться про розвиток педагогічних здібностей, особливості педагогічної майстерності та творчості. Питання професійної підготовки знайшли відображення також і в дослідженнях зарубіжних учених: Дж. Бердея, Дж. Лоурей, Е. Міранте, Т. Томазі (Італія); Р. Бремвея, Т. Букера, Б. Гормана, Д. Гайхса (США); Т. Стінета (Англія).

Філософсько-методологічні аспекти творчості та наукової діяльності досліджували Л. Анцифорова, М. Каган, М. Казарінов, Л. Ришко. Аспекти науково-дослідної діяльності студентів вивчали також В. Борисов, І. Каташинська, М. Князьян, Є. Кулик, Є. Спіцин, В. Шейко та інші вчені.

Перевагу дослідницьким умінням у професійній підготовці надають С. Балашова, В. Борисов, І. Каташинська, В. Литовченко, Н. Недодатко, Н. Пузирьова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна освіта стає все більш складною системою, яка висуває до майбутніх педагогів та зокрема освітнього процесу високі вимоги. Саме тому, потрібно забезпечити системне підвищення якості підготовки майбутніх педагогів для дошкільних навчальних закладів, посилити орієнтованість освітніх програм професійної підготовки на запити споживачів. Незважаючи на існуючі напрацювання і запити практики щодо нашої проблеми ще не знайшли ґрунтового вирішення.

Мета статті. Формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, характер соціально-економічної інформації зумовлює адекватні щодо цілей свого розвитку вимоги до фахівців у галузі освіти. Йдеться про професійну компетентність педагога, яка розглядається в сучасних умовах як гарант успіху професійної діяльності.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що вивченню проблеми формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів у фаховій підготовці присвячені праці Л. Артемової, Г. Беленької, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Запорожця, А. Люблинської, Т. Поніманської та інших учених. Розвідки психолого-педагогічної літератури дає змогу констатувати, що однією з основних форм діяльності особистості, в процесі якої вона набуває необхідного досвіду самостійного предметного діяння, є учіння. Під час навчальної праці студенти здобувають знання, формують вміння та навички, опановують загальнолюдський досвід. «Уміння – це використання суб'єктом наявних знань і навичок для вибору і здійснення прийомів дій відповідно до поставленої мети. Поняттям уміння позначають і володіння складною системою психічних і практичних дій, необхідних для доцільної регуляції діяльності наявними у суб'єкта знаннями та навичками» [7, с. 196].

В аспекті досліджуваної нами проблеми саме від рівня активної обізнаності студентів у дослідницькій роботі, їхньої творчості, свідомого та цілеспрямованого включення до дослідницького педагогічного процесу значною мірою залежить формування готовності до проведення творчої педагогічної діяльності в майбутньому. На думку Г. Гловіної, «дослідницькі вміння – це система інтелектуальних і практичних умінь навчальної праці, необхідних для самостійного виконання дослідження або деякої його частини» [3, с. 65].

Поняття «фахова підготовка майбутніх дошкільних педагогів дошкільних навчальних закладів» тлумачиться як цілеспрямований динамічний процес передачі та засвоєння знань, формування умінь і навичок, способів професійної діяльності, особистісного становлення. Дослідницька діяльність майбутніх дошкільних педагогів охоплює здобуття фахових знань, активну пізнавальну діяльність, спрямовану на формування дослідницьких якостей і умінь, що сприяють особистісно-професійному розвитку та саморозвитку.

Складовими дослідницької діяльності є дослідницькі вміння, що формуються у студентів – майбутніх вихователів ДНЗ під час навчання у ВНЗ. Результатом дослідницької підготовки є готовність до професійної діяльності, в т.ч. і до дослідницької.

Узагальнюючи психолого-педагогічні розвідки, варто зазначити, що категорія «готовність до професійної діяльності» передбачає як об'єктивну готовність, так і суб'єктивну (ступінь самореалізації особистості). Вона характеризується позитивним ставленням до праці та певним рівнем оволодіння педагогічними знаннями, вміннями і навичками; самостійністю у розв'язанні професійних завдань; розвитком педагогічних здібностей; відповідними моральними особистісними якостями тощо.

Дослідницькі вміння дошкільних педагогів нами розглядаються як уміння, що поєднують інтелектуальні знання і практичні вміння, забезпечують здатність особистості до самостійних спостережень, узагальнень, аналізу процесів і явищ дійсності, а також набуття нових знань і застосування їх відповідно до окресленої мети дослідницької діяльності.

Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів визначається як цілеспрямований процес передачі та засвоєння теоретичних знань у процесі систематичного вирішення дослідницьких завдань, розв'язання задач, результатом якого є готовність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до дослідницької діяльності, яку розглядаємо як результат і складову фахової підготовки до цього виду діяльності, що охоплює взаємопов'язані елементи, має специфічне призначення та інтегративно входить до загальної системи професійно-педагогічної готовності, складається з мотиваційно-ціннісного, змістово-процесуального та дослідницького компонентів.

Варто підкреслити, що ефективність формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів ДНЗ буде залежати від таких умов: професіоналізація пізнавально-пошукової діяльності студентів; поєднання різних видів фахової підготовки; застосування системи диференційованих та індивідуальних завдань; індивідуальний підхід щодо добору напрямків, змісту і форм студентських досліджень; варіативність шляхів здійснення студентами досліджень з урахуванням особливостей фахової підготовки; диференційований підхід стосовно добору методів педагогічного впливу на студентів, які знаходяться на різних рівнях готовності сформованості дослідницьких умінь; створення сприятливого мікропсихологічного клімату між студентами і викладачами. На нашу думку, ці умови мають бути враховані під час розроблення змістово-технологічного забезпечення формування дослідницьких умінь у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Отже, педагог-дослідник має вміння сприймати нові ідеї, спрямовувати свою творчу пізнавальну активність на життєве самовизначення і професійне самоствердження, мати розвинені професійні вміння і певний досвід навчально-виховної роботи. Майбутньому дошкільному педагогові необхідно формувати вміння спостерігати, критично мислити, аналізувати й узагальнювати явища, виділяти головне, також володіти вміннями за великою кількістю ознак передбачати розвиток явищ, бачити альтернативу очевидному, запропонованому рішення, поєднувати точний розрахунок із фантазією і здогадкою тощо.

Для успішного формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів у процесі фахової підготовки нами розроблений і введений до навчального плану підготовки студентів напрямку підготовки (ОКР «бакалавр») «Дошкільна освіта» спецкурс «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів», метою якого є розвиток регуляторної основи дослідницької діяльності, вдосконалення дослідницьких знань і умінь.

Завдання курсу: розкрити зміст і структуру організації дослідницької діяльності вихователя ДНЗ; ознайомити студентів із сучасними

науковими дослідженнями та напрацюваннями практичних працівників ДНЗ щодо розвитку дітей дошкільного віку шляхом застосування у навчально-виховному процесі дослідницьких методик; визначити доцільний зміст завдань і методів дослідницької діяльності; розвивати креативність, усвідомлення професійної та особистісної значущості в оволодінні дослідницькими вміннями; формувати пізнавальні потреби і пізнавальний інтерес, ціннісне ставлення до творчої педагогічної діяльності; сприяти організації під час проведення роботи в творчих групах; підготувати майбутніх вихователів ДНЗ до проведення дослідницької діяльності.

Курс «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів» є інтегрованим. Підготовка студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» напряму підготовки «Дошкільна освіта» передбачає, що формуванню дослідницьких умінь сприяють проблемно-пошукові методи (проблемна лекція, розв'язування творчих завдань, евристична бесіда-пошук, дослідницький метод, навчально-рольові ігри, педагогічний експеримент, викладання-діалог), які можна успішно реалізувати у таких організаційних формах, як: семінарські заняття, навчально-дослідницька робота, пошукова самостійна робота.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 год., 3 кред. ECTS. Зміст навчальної дисципліни «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів» складається з трьох змістових модулів: 1. Проблема формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. 2. Основи методології науково-дослідницької діяльності. Інформаційне забезпечення наукових досліджень. 3. Педагогічна інноватика в системі дошкільної освіти ДНЗ.

Завдання для самостійної роботи студентів спрямовані на розвиток їхніх аналітичних і дослідницьких умінь у процесі роботи зі спеціальною літературою, активності, усвідомлення професійної та особистісної значущості внаслідок оволодіння дослідницькими вміннями; впровадження прогресивних педагогічних технологій формування дослідницьких умінь; використання результатів дослідницької діяльності у процесі педагогічної практики; підвищення психолого-педагогічної компетентності майбутнього вихователя.

Таким чином, спецкурс «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів», цілісно поєднує теоретичну і практичну складову фахової підготовки майбутнього дошкільного педагога, забезпечує формування професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної діяльності.

Висновки і пропозиції. Нами висвітлені питання щодо формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів у процесі фахової підготовки, уточнено зміст базових понять дослідження. Спецкурс «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів» (для студентів ОКР «бакалавр») є основою реалізації початкового етапу програми формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів ДНЗ. Однак, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, як: удосконалення післядипломної підготовки дошкільних педагогів до дослідницької діяльності у процесі модернізації системи вищої освіти. До актуальних напрямів подальшого наукового пошуку відносимо оновлення змісту навчальної програми дисципліни та розширення самостійних завдань для студентів.

Список літератури:

1. Абашкіна Н.В. Підготовка соціальних педагогів у Німеччині: метод. рек. щодо удоскон. підготов. соц. педагогів в Україні на основі використання нім. досвіду / Н.В. Абашкіна; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 2003. – 23 с.
2. Волинець Ю.О. Роль і місце дослідницької діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у структурі професійної діяльності / Ю.О. Волинець // Zbiór raportów naukowych. «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji» (30.01.2016 – 31.01.2016) – Warszawa: Sp. Z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – 120 str. – S. 111-115.
3. Гловин Н.М. Формування дослідницьких умінь з дисциплін природничо-математичного циклу в студентів агротехнічного інституту в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Гловин Надія Миронівна; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2007. – 207 с.
4. Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога / І.М. Дичківська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.: Наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне, 2002. – Вип. 19. – С. 10-14.
5. Закон України «Про вищу освіту» (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 380-IV від 26.12.2002) // Відом. Верховної Ради. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
6. Закон України «Про дошкільну освіту» // Уряд. кур'єр. – 2001. – № 144. – С. 1-9.
7. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. – К.: Вища шк., 1982. – 216 с.

Вольнец Ю.А.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ УМЕНИЯ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ДОШКОЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Аннотация

В статье освещаются вопросы формирования исследовательских умений в процессе профессиональной подготовки. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в педагогической теории и практике. Уточнено содержание базовых понятий исследования. Определены условия эффективности формирования исследовательских умений у будущих дошкольных педагогов ДУЗ. Рассмотрено содержание программы спецкурса «Формирование исследовательских умений будущих воспитателей» для студентов III-IV курсов направления подготовки «Дошкольное образование».

Ключевые слова: умение, исследовательские умения, формирование исследовательских умений, педагог-исследователь, дошкольное образование, профессиональная компетентность дошкольного педагога.

Volynets Y.A.

Boris Grinchenko Kiev University

RESEARCH SKILLS AS THE PROFESSIONAL COMPETENCY OF THE PRESCHOOL TEACHER

Summary

The article highlights the issues of formation of research skills in the process of professional training. The state of the problem studied in pedagogical theory and practice is analyzed. The content of the basic concepts of research is specified. The conditions for the effectiveness of the formation of research skills in future preschool teachers of children's educational institutions are determined. The content of the special course program «Formation of research skills of future educators» for students III-IV curriculum of the «Pre-school education» course is considered.

Keywords: skill, research skills, formation of research skills, teacher-researcher, preschool education, professional competence of preschool teacher.